

12 Робота і потужність в обертовому русі

(тема 1.3.3)

План

1. Робота при обертовому русі
2. Потужність при обертовому русі

Уявимо диск, який обертається навколо нерухомої осі під дією сталої сили P (рис. 15.7), точка прикладання якої переміщується разом з диском. Розкладемо силу P на три взаємно перпендикулярні складові:

P_T — колове зусилля, P_2 — осьове зусилля, P_3 — радіальне зусилля. Під час повертання диска на нескінченно малий кут $d\varphi$ сила P виконує елементарну роботу, яка за теоремою про роботу рівнодіючої дорівнюватиме сумі робіт складових. Але робота складових P_2 і P_3 дорівнює нулю, бо вектори цих сил перпендикулярні до нескінченно малого переміщення Δs точки прикладання M , тому елементарна робота сили P дорівнює роботі складової P_T :

$$dA = P_T ds = P_T R d\varphi$$

При повертанні диска на кінцевий кут φ робота сили P дорівнюватиме

$$A = \int_0^\varphi P_T R d\varphi = P_T R \int_0^\varphi d\varphi = P_T R \varphi,$$

де кут φ у радіанах. Оскільки моменти складових P_2 і P_3 відносно осі z дорівнюють нулю, то за теоремою Вариньона момент сили P відносно осі z

$$\text{дорівнює } M_z(P) = P_T R$$

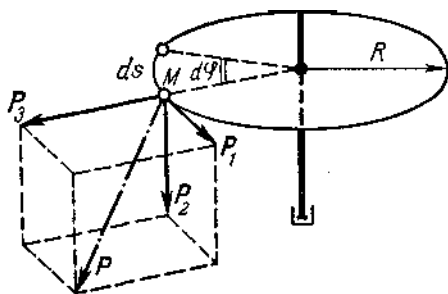

Рис. 15.7

т о м і відповідно до ГОСТу позна-

Момент сили, прикладеної до диска, відносно осі обертання називають обертаючим момен чають T :

$$T = M_z(P) \quad \text{отже} \quad A = T\varphi$$

Робота сталої сили, прикладеної до обертового тіла, дорівнює добутку обертаючого моменту на кутове прискорення.

Приклад Робітник обертає рукоятку лебідки, прикладаючи зусилля $P = 200$ Н перпендикулярно до радіуса обертання. Знайти роботу, затрачену протягом 25 с, якщо довжина рукоятки $R = 0,4$ м, а кутова швидкість її $\omega = \pi/3$ рад/с.

Розв'язання, Спочатку визначимо кутове переміщення φ рукоятки лебідки за 25 с:

$$\varphi = \omega t = \pi/3 \cdot 25 = 26,18 \text{ рад.}$$

Тепер використаємо формулу для визначення роботи сили під час обертального руху:

$$A = T\varphi.$$

Підставимо числові значення, тоді

$$A = 200 \cdot 0,4 \cdot 26,18 = 2100 \text{ Дж} = 2,1 \text{ кДж.}$$

Робота будь-якої сили може тривати різні проміжки часу. Щоб визначити швидкість виконання роботи, в механіці введено поняття потужності. *Потужністю сили називають роботу, виконану протягом одиниці часу.* Якщо робота відбувається рівномірно, то потужність визначається за формулою

$$N = A/t$$

Коли напрями сили і переміщення збігаються, формулу потужності можна записати

$$N = \frac{A}{t} = \frac{Ps}{t} \quad \text{або} \quad N = Pv.$$

Потужність сили дорівнює добутку модуля сили на швидкість то її прикладання.

Одиниця потужності:

$$[N] = \frac{[A]}{[t]} = \frac{\text{робота}}{\text{час}} = \text{джоуль на секунду} = \text{ват (Вт)}.$$

Якщо роботу виконує сила, прикладена до обертового тіла, рухається рівномірно, то потужність обчислюють за формулою

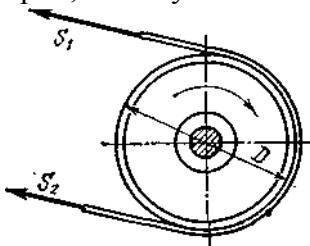

Рис. 15.8

$$N = \frac{A}{t} = \frac{T\varphi}{t} \quad \text{або} \quad N = T\omega$$

Потужність сили, прикладеної до обертого тіла, дорівнює добутку обертаючого моменту на кутову швидкість.

Приклад За допомогою паса передається потужність $N = 14,72 \text{ кВт}$. Діаметр шківів $D = 1000 \text{ мм}$.

кутова швидкість $\omega = 5\pi \text{ рад/с}$. Приймаючи наті ведучої частини паса вдвоє більшим від натягу S_1 і напі частини, визначити S_2 (рис. 15.8).

Розв'язання. Різниця натягів частин дорівнює силі тертя, яка діє між пасом і шківом цього випадку коловим зусиллям. Обертаючий момент, що діє на шків, дорівнює $T = (S_1 - S_2) D/2 = S_2 D/2$.

З другого боку, обертаючий момент можна обчислити, знаючи потужність, яка і дається, і кутову швидкість;

$$T = N/\omega = 14\,720/(5\pi) = 936 \text{ Н} \cdot \text{м}.$$

Тепер можна визначити натяг S_2 веденої частини паса;

$$S_2 = 2T/D = 2 \cdot 936/1 = 1872 \text{ Н.}$$

За умовою, натяг ведучої частини в два рази більший, ніж веденої, тому

$$S_1 = 2S_2 = 2 \cdot 1872 = 3744 \text{ Н.}$$

Питання для самоконтролю

1. Чому дорівнює робота при обертовому русі ?
2. Як визначити потужність при обертовому русі?